

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини

Посебна издања
НАУЧНИ СКУПОВИ
Књига 18

КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ У НАУЦИ И НАСТАВИ

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА
(Јагодина, 11–12. април 2014)

Јагодина 2014.

НАУЧНИ СКУП

КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ У НАУЦИ И НАСТАВИ

Посебна издања, књ. 18

Издавач

Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу
Милана Мијалковића 14, Јагодина

Одржавање скупа и објављивање овог Зборника подржало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

За издавача

Проф. др Виолета Јовановић

Уредници

Проф. др Виолета Јовановић, проф. др Тиодор Росић

Рецензенти

Проф. др Милош Ковачевић, проф. др Марина Јањић, проф. др Виолета Јовановић
проф. др Зона Мркаљ, проф. др Тиодор Росић, доц. др Илијана Чутура

Лектура и коректура

Мср Маја Димитријевић, доц. др Снежана Марковић, мр Бранко Илић,
мср Марија Ђорђевић, мср Нина Марковић, Јелена Спасић

Превод на енглески језик

Мср Дијана Андрејић, мр Вера Савић

Технички уредник

Радомир Ивановић

Штампа

„NAIS PRINT“ доо, Ниш

Тираж: 300

На насловној страни

??

Програмски одбор

Проф. др Виолета Јовановић (Факултет педагошких наука у Јагодини),
доц. др Илијана Чутура (Факултет педагошких наука у Јагодини),
проф. др Милош Ковачевић (Филолошки факултет у Београду),
проф. др Тиодор Росић (Факултет педагошких наука у Јагодини),
проф. др Миланка Бабић (Филозофски факултет на Палама)

ISBN 978–86–7604–118–3

ПРЕДГОВОР

У зборнику *Књижевности за децу у науци и настави* штампани су радови са научног скупа одржаног 11. и 12. априла 2014. године на Факултету педагошких наука у Јагодини. Скуп је организован и реализован уз подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, традиционалан је, бијеналан и посвећен је наставном и научном изучавању књижевности са језичког, књижевно-теоријског, методичког и методолошког аспекта.

Скуп је радио у пленуму и у четири секције. Изложено је педесет и три научна и стручна рада, а скупу је присуствовало преко шездесет наставника и истраживача са девет универзитета и института из Републике Србије, Републике Српске, Црне Горе и Македоније. Од приспелих радова, у овом зборнику објављено је четрдесет седам радова.

Радови су распоређени у пет целина. На почетку су дати реферати са пленума, а потом излагања са секција у оквиру тема: Језичко-стилске одлике савремене књижевности за децу, Актуелне тенденције у прози за децу, Савремена методичка тумачења књижевности за децу и Душан Радовић као прозни и драмски писац.

У радовима се разматрају актуелни проблеми у проучавању и настави српског језика, српске књижевности и књижевности за децу. Књижевност за децу се жанровско-типолошки одређује, приступа се изучавању доминантних језичких, тематско-мотивских и стилских одлика савремене књижевности за децу, анализи појединих значајних дела за децу и тумачењу прозног и драмског стваралаштва Душана Радовића, у складу са темама секција. У интерпретацијама аутора потврђена је међуусловљеност књижевне методологије и методике, као и аутономија методике у њеној теоријско-методолошкој изграђености.

Истраживан језички материјал и доминантне одлике књижевности за децу казују о напуштању позитивизма и устаљених форми у тумачењу књижевних дела, а зарад што релевантнијег научног и наставног тумачења.

Објављени радови говоре о иманентном тумачењу језичког нивоа песничког текста за децу, али и о томе да савремене теоријско-методичке интерпретације укључују новије методолошке парадигме феноменологије, формализма, нове критике, структурализма, постструктурализма, семиотике и деконструкције. Наспрам позитивистичког проучавања књижевности, у изучавању књижевности за децу даје се предност новом систему научних појмова и синхронном проучавању књижевног дела.

Виолетта Јовановић, Тиодор Росић

САДРЖАЈ

Виолета Јовановић, Тиодор Росић, ПРЕДГОВОР 3

I

Љиљана Ж. Пешикан-Љуштановић, ПРОСТОР У ФАНТАСТИЧНОМ РОМАНУ
ЗА ДЕЦУ – НАЦРТ ТИПОЛОГИЈЕ НА ПРИМЕРИМА ИЗ САВРЕМЕНЕ СРПСКЕ
ПРОЗЕ 11

Миомир Милинковић, САВРЕМЕНИ СРПСКИ РОМАН ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ 35

Зона В. Мркаљ, ОДЛОМАК КАО САМОСВОЈНИ ТЕКСТ У НАСТАВНОЈ
ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ КЊИЖЕВНОУМЕТНИЧКОГ ДЕЛА 49

Срето Танасић, О ИСКАЗИВАЊУ МОМЕНАТА ИЗНЕНАДНОСТИ У ПРОЗИ ЗА
ДЕЦУ БРАНКА ЂОПИЋА 61

II ЈЕЗИЧКО-СТИЛСКЕ ОДЛИКЕ САВРЕМЕНЕ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ

Радоје Д. Симић, Јелена Р. Јовановић Симић, ГРИГОР ВИТЕЗ – ДЕЧЛИ ПЕСНИК
73

Милош М. Ковачевић, О „ДОСЕТКАМА И НАИВНОСТИМА ИЗ ДЕЧИЈЕГ
СВЕТА“ ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА ЗМАЈА 87

Марина В. Кебара, ЈЕЗИЧКА ИГРА У ДЕЧЈЕМ ДИСКУРСУ КАО ПРЕЦЕДЕНТ
ПОЕТСКЕ УПОТРЕБЕ РЕЧИ 109

Илијана Р. Чутура, СЕМАНТИКА И СТИЛИСТИКА ГЛАГОЛА У ЂОПИЋЕВИМ
АУТОРСКИМ ДИДАСКАЛИЈАМА 127

Јелена Љ. Спасић, ТОПОТЕЗИЈА У САВРЕМЕНОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ
143

III АКТУЕЛНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У ПРОЗИ ЗА ДЕЦУ

Тихомир Петровић, СТИЛСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КЊИЖЕВНИХ ДЕЛА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ 159

Драгољуб Ж. Перић, АСПЕКТУАЛИЗАЦИЈА СРПСКОГ РОМАНА ТЗВ. ЕПСКЕ ФАНТАСТИКЕ У НОВОМ МИЛЕНИЈУМУ 173

Виолета П. Јовановић, КАЛ ИНА У СВЕТУ ЧУДА „ЧЕТИРИ ЕЛЕМЕНТА“ ЛАУРЕ БАРНЕ 195

Душица М. Потнић, ЈЕЗИК И МАСКА ВЕСЕЛА ГРАМАТИКА СТЕВАНА РАИЧКОВИЋА 203

Милена М. Ивановић, ИГРА У АНДРИЋЕВИМ ПРИПОВИЈЕТКАМА ЗА ДЕЦУ 223

Бранко С. Ристић, САН И ПОЕТИКА ДИЈАБОЛИЗМА У ПРОЗИ ЗА ДЕЦУ ТИОДОРА РОСИЋА 239

Ненад Р. Кебара, ДРАМА ОБРЕДА ПРЕЛАСКА У ПЕСМИ *ПРИЧА ИЗ МРАВЉЕГ СВЕТА* ДОБРИЦЕ ЕРИЋА 247

Милутин Ђуричковић, САВРЕМЕНА ТУРКМЕНИСТАНСКА ПОЕЗИЈА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ (*тенега, развој, поетика*) 261

Јованка Д. Денкова, Махмут И. Челик, РОМАНИТЕ НА ГОРЈАН ПЕТРЕВСКИ ПОСВЕТЕНИ НА МЛАДЕШКИТЕ ВОЗБУДИ И ДИЛЕМИ 269

Бриндуша Жујка, Маринел Негру, АКТУЕЛНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У РУМУНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ У ВОЛВОДИНИ 275

Махмут И. Челик, Јованка Д. Денкова, ТВОРЕШТВОТО НА ФАХРИ КАЈА 285

Бранко А. Илић, КЊИЖЕВНА КОНСТРУКЦИЈА ДЕТЕТА-ЈУНАКА КРОЗ МРЕЖУ СОЦИЈАЛНИХ ОДНОСА (ЛИК ТОМА СОЈЕРА) 289

Нина Б. Марковић, *ЦЕНТАР ВАСИОНЕ ЈЕ УВЕК БЛИЗУ* – АСПЕКТИ СЛОБОДЕ У ПРОЗИ ИГОРА КОЛАРОВА 301

Ивана Р. Мијић Немец, РЕФЛЕКСИ УСМЕНЕ КЊИЖЕВНОСТИ У *ЗЕЛЕНБАНИМ ДАРОВИМА* ИВАНЕ НЕШИЋ 317

Николаје Паулица, ЈУНАК САВРЕМЕНОГ ФАНТАСТИЧНОГ РОМАНА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ 329

Милосав Савић, СТВАРНА И ИМАГИНАРНА МЕСТА У РОСИЋЕВОЈ КЊИЗИ *ДОЛИНА ЈОРГОВАНА* 343

IV САВРЕМЕНА МЕТОДИЧКА ТУМАЧЕЊА КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ

Сања Голијанин Елез, НАРАТИВНА ТИПОЛОГИЈА И ФУНКЦИОНАЛНО РАСЛОЈАВАЊЕ СТИЛОВА – СИНКРЕТИЗАМ АУТОБИОГРАФСКОГ ДИСКУРСА КАО ПОЛАЗИШТЕ ИНТЕГРАТИВНЕ НАСТАВЕ 349

Зорица В. Цветановић, ТИПОЛОГИЈА ПИТАЊА ЗА РАЗУМЕВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ КЊИЖЕВНОГ ТЕКСТА У МЛАЂИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ 363

Маја М. Димитријевић, МЕТОДИЧКИ ИЗАЗОВИ У ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ ГРОТЕСКИХ ЈУНАКА САВРЕМЕНЕ СРПСКЕ ПРИЧЕ ЗА ДЕЦУ 375

Бранка Р. Брчкало, ПОДСТИЦАЊЕ УЧЕНИКА НА ИСТРАЖИВАЧКО ЧИТАЊЕ ЗБИРКЕ ПРИПОВЈЕДАКА *ВЕЛИКО ДВОРИШТЕ* СТЕВАНА РАИЧКОВИЋА 385

Дијана Љ. Вучковић, О ИЛУСТРАЦИЈИ У ОСНОВНОШКОЛСКОЈ НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ 397

Сретко Дивљан, ЛУТКА-ИГРА И ЕМОЦИОНАЛНИ РАЗВОЈ 413

Драгана Ј. Цицковић Сарајлић, Биљана М. Павловић, ТЕКСТОВИ СРПСКИХ ПЈЕСНИКА У ОСНОВНОШКОЛСКОЈ НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ 421

Мирјана М. Стакић, УЛОГА И ЗНАЧАЈ ПСИХОЛОШКЕ И СОЦИОЛОШКЕ КАРАКТЕРИЗАЦИЈЕ КЊИЖЕВНИХ ЛИКОВА У САВРЕМЕНОМ МЕТОДИЧКОМ ТУМАЧЕЊУ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ 435

Драгана Р. Гавриловић-Обрадовић, ГРУПНИ ОБЛИК РАДА У ФУНКЦИЈИ РАЗЛИЧИТИХ ИСТРАЖИВАЧКИХ ПРИСТУПА КЊИЖЕВНОМ ТЕКСТУ 447

Снежана П. Марковић, ПРИЧА ИЗ ЖИВОТА И О ЖИВОТУ ПИСЦА КАО ПОДСТИЦАЈ ЗА ЧИТАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ КЊИЖЕВНИХ ТЕКСТОВА У РАЗРЕДНОЈ НАСТАВИ 453

Марија И. Слобода, ТУМАЧЕЊЕ НЕПОЗНАТИХ РЕЧИ И ПОЈМОВА У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ 467

Буба Д. Стојановић, МОТИВ ЧИТАЊА У ДЕЛИМА САВРЕМЕНИХ ПИСАЦА ЗА ДЕЦУ 487

V ДУШАН РАДОВИЋ КАО ПРОЗНИ И ДРАМСКИ ПИСАЦ

Јован М. Љуштановић, ПРИЧА И ПРИЧАЊЕ КАО ИГРА У КРАТКИМ ПРИЧАМА ЗА ДЕЦУ ДУШАНА РАДОВИЋА И ДЕЈАНА АЛЕКСИЋА 501

Милентије М. Ђорђевић, ДУШАН РАДОВИЋ И РАНИЈЕ ПЕСНИЧКО ИСКУСТВО 513

Тиодор Р. Росић, ПОЕТИКА СЛОБОДЕ У СТВАРАЛАШТВУ ДУШАНА РАДОВИЋА 523

Ана М. Марковић, РЕФЛЕКСИ ЕКСПЛИЦИТНЕ ПОЕТИКЕ ДУШАНА РАДОВИЋА У ЊЕГОВОМ ПРИПОВЕДАЧКОМ ПРОСЕДЕУ 529

Јелена М. Стевановић, ДУШАН РАДОВИЋ О СРПСКОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ И ЈЕЗИЧКОЈ КУЛТУРИ 547

Саша Кнежевић, „ДРАМА“ ДУШАНА РАДОВИЋА 561

Милена С. Зорић, ОД ИГРЕ ПРСТИМА ДО *ПРИЧЕ О МАЛОМ ПРСТУ* 569

Снежана П. Перишић, ЕЛЕМЕНТИ ПОЕТИКЕ У ДРАМСКИМ ТЕКСТОВИМА И ПРИЧАМА ДУШАНА РАДОВИЋА 579

Махмут И. Челик¹
Филолошки факултет
Универзитет „Гоце Делчев“
Штип, Р. Македонија

Јованка Д. Денкова²
Филолошки факултет
Универзитет „Гоце Делчев“
Штип, Р. Македонија

ТВОРЕШТВОТО НА ФАХРИ КАЈА

Апстракт: У овом раду автор говори о писцу Фахри Каја као антологичар, преводилац и автор књига. Слободно се може речти да у његовом раду, посебно место заузимају приче за децу, а ређе се јавља као поет. Његове приче за децу имају основу у свакодневном животу као учитељ. Акција у причи се дешава у школској средини и у дому, скоро сви јунаци су деца. Автор следи дете између куће и школе. У причама за децу преовлађују савети, т.ј. дидактичка функција је на првом месту.

Кључне речи: прича за децу, школа, васпитање, Фахри Каја.

Фахри Каја роден 1930 во Куманово е претежно публицист, потоа книжевен критичар и истражувач на историското минато на Турците во Република Македонија, а и меѓу писателите од првата повоенa генерација турски писатели во Република Македонија. Познат е и како составувач на антологиски избори, преведувач и учебникар. Меѓутоа, слободно може да се каже оти во неговото творештво расказите за деца заземаат видно место.

Заради негово активно ангажирање на разни високи партиски и државни функции за време на режимот на Тито во Југославија, подолго отсутствуваше од книжевната работа. Сосем ретко се јавува и како поет, претежно за деца, и за возрасни.

Абдулкадир Хајбер во својот осврт кон расказите за деца на Фахри Каја вели: „Како песните, така и расказите за деца на Фахри Каја се потпираат на неговите години на

¹ mahmut.celik@ugd.edu.mk

² jovanka.denkova@ugd.edu.mk

учителствувањето. Речиси сите јунаци се деца. Расказите се случуваат во училишни средини и во домови. Одвреме навреме се мешаат случки и настани од прошетки и игри на децата. Истите настани се врзани со училиштето, образованието или воспитанието на децата. Детето се следи помеѓу домот и училиштето и назад”.³ Меѓу овие настани детето зазема клучно место; тоа или ќе се стопи во своите надежи или ќе зазеленее во иднината. За авторот е важно она што се наоѓа среде овие две точки. Децата се должни да бидат добри и послушни. Да ги слушаат родителите дома и учителите во училиште. Децата не смеат да се омалуважуваат, било в училиште, било дома. Детето не смее да се лаже и учи да лаже. Според расказите на Фахри Каја, возрасните, поаѓајќи од лични цели и интереси, не смеат да си играат со личноста на детето. Учителот в училиште, а родителот дома, децата секогаш треба да ги насочуваат кон добро. Затоа, возрасните се тие кои треба да им простат на децата.

Во книгата *Малата ханума* централно место зазема домот.⁴ Детето добива значење во средината на својот дом. Меѓутоа, детето првите свои навики и сознанија ги добива токму дома, од возрасните. Заеднички се јунаците во Малата ханума. Така, Дилара и Џанер повеќе се наоѓаат со баба си и дедото. Нивната мајка е вработена. Лицата во оваа книга се од кругот на авторовите блиски. Така дедото, всушност, е самиот автор, а внуците негови вистински внуци. Следствено на тоа, авторот, јунаците ги познава мошне добро. Навиките кои владеат дома се прифаќаат и од децата, односно внуците. Тие се воспитани, ретко грешат или брзо ги исправаат грешките. Одвреме навреме тие се погодени или стануваат причина за тоа. Ова повеќе се случува кога децата останат насамо со возрасните, при што се зголемува и чувствителноста како кај децата, така и возрасните. Но, се добива впечаток оти децата се помалку и идеализирани. Затоа, се чини оти нема да погрешиме ако кажеме дека јунаците на Фахри Каја се рано созреани ликови. Каја во своите раскази секогаш е оптимист. Секогаш наоѓа излез од тешките состојби. Авторот, кој настојува да биде полезен за општеството, секогаш се движи среде истото општество. Инаку, расказите најчесто почнуваат со опис. Потоа се минува на настанот, а продолжува со дијалози. Земено воопшто, во споредба со обемот на расказите, дијалозите се предолги.

³ Abdulkadir Hayber, Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatı, İstanbul, 2001

⁴ Kaya Fahri, Küçük hanım, Birlik yayınları, Üsküp, 1997

Настанот или случката завршува со едноставно раскажување. Во расказите на Каја преовладуваат давањето совети на децата, од што произлегува впечатокот според кој авторот секогаш наметнува и свој заклучок. Според ставот и стојалиштето на авторот на крајот се забележува и извесен призив на анегдота или иронија, својствени особености кај Фахри Каја⁵.

Најчеста тема во расказите за деца на Фахри Каја се односите меѓу децата и возрасните во семејството. Без разлика дали настаните се случуваат во селска или градска средина, Фахри Каја своето внимание го усредоточува на односите меѓу децата и нивните блиски или роднини. Иако овие односи како фабули се присутни и кај другите писатели на првата повоена генерација турски писатели кај нас, сепак, тие се предоминантни кај овој автор, кој претежно е познат како писател на раскази за деца. (Речиси исклучок е „Шишко“, еден од најуспешните и најпопуларни раскази за деца на Фахри Каја, во кој се третираат односите меѓу самите деца).

Фахри Каја прави успешни обиди за истакнување на личноста на детето како во расказот „Камен од месечината“ во семејството, што заслужува посебно внимание.

Иако темите делуваат помалку и вештачки исконструирани, авторот смогнува сили да открие интересни случки на релацијата дете – семејство. Понекогаш тие се недоволно мотивирани и, како онаа случка кога детето, кое на почетокот не сака да оди на училиште, откако случајно оди в библиотека, наеднаш се преобразува во мошне вреден ученик.

Писателот за деца треба да внимава детето да не открие дека некаква идеја авторот настојува да му ја наметне сосила на својот млад читател.

Идеите и пораките, колку и да се добри и корисни, мораат и да се оправдаат, а преку убедливи аргументи. Погрешно е сфаќањето според кое на детето може да му се наметне секаква идеја и поука. Детето, често, повеќе и од своите родители и блиски, внимава на битни детали од настаните.

⁵ Ibid. 2001, стр. 202-203.

Инаку, Фахри Каја умее успешно да ги компонира своите раскази за деца, давајќи им добар тек на заплетот, расплетот и кулминирањето на крајот од истите.

Јазикот во неговите раскази, сметаме оти е јасен, чист и разбирлив за децата. За разлика од другите писатели на првата повоена генерација турски писатели кај нас, Фахри Каја прави напори преку своите раскази да ги збогати и прошири знаењата на децата со нови научни и технолошки сознанија и откритија, што е позитивна одлика кај овој писател на раскази за деца во нашата земја.

На крајот и едно наше посакување: во најновите раскази наменети за возрасните читатели, Фахри Каја успешно обработува настани сврзани со иселувањето на Турците од Република Македонија во Република Турција. Би било корисно ако истиот автор темата *иселување* ја внесе и во своите раскази за деца, бидејќи децата, исто така, болно ги поднесуваат миговите на разделба со родното огниште и другарите македончиња и оние кои припаѓаат на другите етнички групи во Република Македонија, кои продолжуваат да живеат во своите родни огништа.

Заклучок

Како заклучок, можеме да напоменеме дека Фахри Каја преку својите книги раскази за деца покажува оти е зрел раскажувач за деца, иако се забележува преголемата брзина во градењето на некои ликови и настани, при што доминираат изнасилените и вештачки конструирани раскази над оние со потрајни вредности и пораки.

Литература

1. Eleştiriler ve denemeler (2008), NİD Mikenâ, Manastır.
2. Iz savremene turske poezije u Jugoslaviji (1987), Medjunarodna književna manifestacija – Sarajevski dani poezije, Sarajevo.
3. Kaya (1990): Fahri Kaya, Yugoslavya Türk hikayesi antolojisi, Birlik yayınları, Üsküp.
4. Kaya (1994): Fahri Kaya, Seçme yazılar, Birlik yayınları, Üsküp.
5. Kaya (1997), Fahri Kaya Küçük Hanım, Birlik yayınları, Üsküp,

6. Kaya (1986): Güven İ Kaya., Yugoslavya Türk halkı yazınına gerçekçi bir bakış, Tan yayınevi, Priştine.
7. Karahasan (95),Mustafa Karahasan, Eleştiriler, Birlik yayınları, Üsküp.

THE WORK OF FAHRI KAYA

SUMMARY: The author tells about the author Fahri Kaya as anthologist, translator and author for children. We can freely say that in his work, special place take stories for children and he rarely occurs as a poet. His children's stories are based on the daily life of a teacher. The action in the story happens in the school environment and in the home and almost all of the characters are children. The author follows the child between home and school. In children's stories dominated councils, i.e. didactic function in the first place. Key words: stories for children, school, education, Fahri Kaya.